

Nr 182.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående dels fortsatt tillverkning av syntetiskt gummi m. m., dels ock täckande av vissa förluster på statens reservförrådsnämnds verksamhet; given Stockholms slott den 28 februari 1947.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Axel Gjöres.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1947.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDEŃ, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Gjöres, frågor om dels fortsatt tillverkning av syntetiskt gummi m. m., dels ock täckande av vissa förluster å statens reservförrådsnämnds verksamhet samt anför:

1. Fortsatt tillverkning av syntetiskt gummi m. m.

Som följd av det kritiska läge, vari landets gummiförsörjning råkade genom den under kriget inträdda avspärningen av handelsförbindelserna, har alltsedan år 1941 pågått en av statsmakterna stödd verksamhet för åstadkommande inom riket av en tillverkning i fabriksmässig skala av syntetiskt

gummi. Verksamheten har bedrivits i form av *dels* tekniskt-vetenskaplig forskning i laboratoriemässig skala och experimentella försök i halvstor skala, *dels ock* fabriksmässig tillverkning. Forskningen och de experimentella försöken ha huvudsakligen ägt rum vid fysikalisk-kemiska institutionen vid Uppsala universitet och vid svenska gummiforskningslaboratoriet i Uppsala samt på senare tid även vid forskningslaboratoriet LKB vid Barnängens fabrik i Stockholm. Forskningsarbetet ledes av en av statens industrikommission tillsatt kommitté, benämnd gummiforskningskommittén. Den fabriksmässiga tillverkningen har bedrivits vid två särskilda fabriker i Ljungaverk och Stockvik. Syntetiskt gummi av den typ, tillverkningen och forskningen hittills avsett, går under benämningen svedopren.

I propositionen nr 188 till 1946 års riksdag har lämnats en utförlig redogörelse för de anslag av statsmedel, som vid skilda tillfällen anvisats av statsmakterna för ifrågavarande ändamål. Av denna redogörelse framgår bl. a. att för ändamålet av riksdagen anvisats investeringsanslag å tillhopa 15 750 000 kronor, att 1945 års riksdag — efter avdrag från nämnda belopp av dels ett till 750 000 kronor beräknat restvärde å Stockviksfabriken, dels inköpsvärdet å det den 1 april 1945 befintliga råvarulagret 850 000 kronor, dels ock ett belopp av 1 300 000 kronor, utgörande av samma års riksdag till gummifabrikerna och gummiforskningslaboratoriet i Uppsala anvisat förlagskapital — för avskrivning av återstoden av det investerade kapitalet å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under utgifter för statens kapitalfonder, avskrivning av oreglerade kapitalförluster, anvisat ett reservationsanslag av 12 850 000 kronor, samt att vid olika tillfällen å driftbudgeten anvisats sammanlagt 860 000 kronor för försöksverksamhet beträffande syntetiskt gummi. Härtill kommer ett belopp av 284 000 kronor, som Kungl. Maj:t genom beslut den 9 april 1943 ställt till industrikommissionens förfogande för flyttning, komplettering och iordningställande av en provisorisk anläggning för framställning av syntetiskt gummi. Av redogörelsen framgår vidare, att Kungl. Maj:t genom beslut den 19 oktober 1945 uppdragit åt reservförrådsnämnden att inköpa de kvantiteter syntetiskt gummi, som under tiden 1 april—31 december 1945 framställts eller komme att framställas vid gummifabrikerna i Ljungaverk, Stockvik och Uppsala, till ett pris som täckte kostnaderna för gummits framställning, däri inberäknade utgifterna för gummiforskningen, ävensom bemyndigat reservförrådsnämnden att försälja syntetiskt gummi till pris, som fastställdes av nämnden i samråd med priskontrollnämnden och industrikommissionen, även om detta pris understeg nämndens självkostnader. samt att Kungl. Maj:t genom beslut den 28 januari och den 22 februari 1946 förlängt sistnämnda uppdrag och bemyndigande till utgången av mars 1946.

Enligt det förslag, som framlades i propositionen nr 188/1946, skulle tillverkningen av syntetiskt gummi fortsätta i huvudsaklig överensstämmelse

med ett av industrikommissionen framlagt förslag, d. v. s. vid båda fabriker med väsentligt inskränkt produktion intill utgången av juni 1946 samt vid en av fabriker med halv produktion tillsvidare under hela budgetåret 1946/47, dock med den modifikationen, att så snart avgörande träffats mellan de båda särskilda tillverkningsmetoder, som tillämpades vid fabriker, tillverkningen skulle inskränkas till den fabrik, där den valda metoden brukades. Även forskningen förutsattes skola fortsätta under sistnämnda budgetår, eventuellt med någon inskränkning mot slutet av perioden. I fråga om finansieringen angavs, att till utgången av budgetåret 1945/46 samma system med inköpsuppdrag åt reservförrådsnämnden borde tillämpas som tidigare under budgetåret. För budgetåret 1946/47 borde dock utgifterna för driften bestridas från ett anslag å driftbudgeten. Ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor begärdes för ändamålet, varvid inflytande försäljningsmedel borde tillföras anslaget som inkomst.

Med bifall till propositionen anvisade riksdagen enligt skrivelse den 18 maj 1946 (nr 242) till Tillverkning av syntetiskt gummi för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor. Därvid angavs, att riksdagen vid den prövning riksdagen ägnat spörsmålet funnit det tveksamt, huruvida tillverkningen snarast borde inställas eller den av departementschefen förordade vägen borde beträdas, men att riksdagen med hänsyn till de i ärendet föreliggande omständigheterna likväl ansett sig icke böra motsätta sig bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anfört och föreslagit för- anledde icke någon erinran eller något uttalande från riksdagens sida.

Genom beslut den 10 maj 1946 bemyndigade Kungl. Maj:t industrikommissionen att föranstalta om upphävande senast den 15 maj 1946 av framställningen av syntetiskt gummi vid svedoprenfabriken i Stockvik samt att vidtaga för fabriken bevarande erforderliga åtgärder. På framställning av industrikommissionen bemyndigade vidare Kungl. Maj:t genom beslut den 21 juni 1946 kommissionen att under tiden 1 juli 1946—30 juni 1947 bedriva tillverkning av syntetiskt gummi vid fabriken i Ljungaverk ävensom understödja forskningsverksamhet beträffande dylikt gummi, allt i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som i framställningen angivits. Tillika fastställde Kungl. Maj:t följande plan för kommissionens användning av det av riksdagen beviljade reservationsanslaget under budgetåret 1946/47:

	Kronor
1. Bedrivande av tillverkning av syntetiskt gummi vid fabriken i Ljungaverk	2 150 000
2. Avveckling av gummifabriken i Stockvik	130 000
3. Understödjande av forskningsverksamhet	720 000
	Summa kronor 3 000 000

Kungl. Maj:t förordnade vidare, att av det för avveckling av gummifabriken i Stockvik i planen upptagna beloppet tills vidare högst 80 000 kronor finge tagas i anspråk för vidtagande av för fabriken bevarande erforderliga åtgärder samt att intäkterna av sådant syntetiskt gummi, som under tiden 1 juli 1946—30 juni 1947 framvunnes vid den av industrikommissionen bedrivna tillverkningen av dylikt gummi, skulle inlevereras till statskontoret att av statskontoret bokföras såsom inkomst å berörda reservationsanslag.

Industrikommissionen har i skrivelser den 30 oktober 1946 och den 20 januari 1947 gjort framställningar angående tillverkningen av syntetiskt gummi under budgetåret 1947/48 och fortsatt forskning rörande framställning av sådant gummi.

Industrikommissionen lämnar till en början en översikt ur ekonomisk synpunkt av verksamheten på förevarande område, varvid kommissionen indelar verksamheten i tre perioder, nämligen från verksamhetens början till och med mars månad 1945, tiden april 1945—juni 1946 samt tiden från och med den 1 juli 1946. Kommissionen anför beträffande den första perioden till en början, att anläggningen av fabriken i Ljungaverk och Stockvik sammanlagt kostat cirka 13 550 000 kronor och att forskning och drift under samma period kostat cirka 2 950 000 kronor, vartill kommit inköp av lager för cirka 900 000 kronor. För täckande av dessa kostnader, tillsammans cirka 17 400 000 kronor, hade anslag (inklusive bidrag från gummiindustrin och Stockholms superfosfatfabriks aktiebolag) om sammanlagt cirka 17 950 000 kronor erhållits, varför en behållning av omkring 550 000 kronor uppstått under denna period. Drifts- och forskningskostnaderna under den andra perioden hade helt täckts genom försäljning till reservförrådsnämnden av under denna tid producerad svedopren, cirka 375 ton, till ett medelpris av cirka 17 kronor för kilogram. Under den sista perioden till och med den 31 december 1946 hade drifts- och forskningskostnaderna uppgått till cirka 1 200 000 kronor. Under samma tid hade producerats cirka 120 ton svedopren, varvid tillverkningskostnaderna varit cirka 10 kronor för kilogram (exklusive forskning cirka 7 kronor 50 öre för kilogram). Denna kvantitet hade sålts för cirka 200 000 kronor, inklusive värdet av den 1 januari 1947 i lager liggande cirka 15 ton. Medelförsäljningspriset hade varit cirka 1 krona 75 öre för kilogram. Nettokostnaden under ifrågavarande halvår hade alltså varit cirka 1 000 000 kronor, varifrån dock avginge försäljningsinkomst på lagret i Stockvik, 150 000 kronor. Av de för budgetåret 1946/47 till förfogande stående medlen, omkring 3 550 000 kronor (nytt anslag 3 000 000 kronor jämte från period 1 resterande 550 000 kronor) återstode således oförbrukade cirka 2 700 000 kronor vid årsskiftet 1946/47. Under antagande att nettokostnaderna för drift och forskning under första halvåret 1947 komme att uppgå till omkring 1 150 000 kronor — ett antagande som bestyrktes av driftledningens uppgifter — skulle den 1 juli 1947

återstå omkring 1 550 000 kronor. En orsak till den besparing, som ägt rum i förhållande till de beräknade kostnaderna på anslaget för budgetåret 1946/47, vore, att det ur forskningssynpunkt befunnits lämpligt att minska tillverkningen till ungefär 20 ton i månaden mot förutsatta 30 ton, varför tillverkningen under andra halvåret 1946 uppgått till 120 ton mot beräknade 180 ton.

Kommissionen framhåller vidare, att avsevärda resultat uppnåtts i fråga om förbättringar och rationaliseringar av driften. Emellertid trodde sig fabriksledningen vid innevarande budgetårs utgång ännu icke ha uppnått det ur beredskapssynpunkt gynnsamma utgångsläge för ett eventuellt framtida återupptagande av driften, som man tidigare planerat. En avställning av driften den 30 juni 1947 skulle medföra, att en del av de problem, som för närvarande låge under arbete, skulle förbli olösta. Kommissionen fortsätter:

Mycket talar sålunda för ett fortsättande av driften även under nästkommande budgetår i den utsträckning, som resterande anslagna medel förslå. Huru länge driften kan upprätthållas i nuvarande utsträckning med hjälp av dessa medel blir beroende på tre faktorer, dels hur långt tillverkningskostnaden per ton kan nedbringas, dels vilket pris som kan uttagas för det tillverkade svedoprenet, varvid i första hand är avgörande hur stor del därav som kan avsättas till priset 3: 20 kr/kg i latexform, dels ock vilka summor som anses böra investeras i fortlöpande ändrings- och förbättringsarbeten på apparaturen. Om den rena tillverkningskostnaden vid en produktion av 20 ton per månad antages bli 5 kr/ton och investeringsbehovet för fortlöpande ändrings- och förbättringsarbeten på apparaturen 20 000 kr/månad erhålles en sammanlagd tillverkningskostnad av 120 000 kronor per månad. Om vidare antages, att halva produktionen kan säljas som latex för nu gällande pris 3: 20 kr/kg (avnämaren har sagt sig med bestämdhet kunna använda minst 10 ton per månad) och resten som svedopren likaledes till nu gällande pris 1: 25 kr/kg erhålles en månatlig inkomst av cirka 45 000 kronor. Underskottet $120\ 000 - 45\ 000 = 75\ 000$ kr/mån. kan täckas av de anslagsmedel, som beräknas stå till förfogande vid budgetårets början, sedan för forskningen avsatts i det följande specificerade 700 000 kronor. Sålunda återstående medel, utgörande 855 000 kronor, skulle då räcka för cirka 11 månaders drift.

Beträffande den fortsatta gummiforskningen har ordföranden i gummiforskningskommittén i en promemoria, som bifogats industrikommissionens skrivelse den 30 oktober 1946, framhållit, att forskningsarbetet vore koncentrerat på de problem, som sammanhängde med tillverkningen av svedopren, men att inom ramen för det beviljade anslaget även planerades en del orienterande laboratorieförsök, avseende andra typer av syntetiskt gummi såsom buna och perbunan. I promemorian ha upptagits två alternativa uppskattningar av kostnaderna för forskningsverksamheten, nämligen *dels* (alternativ 1) under förutsättning att fabriksdriften i Ljungaverk fortsattes, varvid de halvtekniska försöken kunde koncentreras till fabriken, *dels ock*

(alternativ 2) under förutsättning att fabriksdriften nedlades, varvid den halvtekniska apparaturen vid gummiforskningslaboratoriet i Uppsala måste kompletteras. De båda uppskattningarna innebära följande:

Grupp	Arbetsuppgifter	Kostnad per månad	Engångsanslag för apparatur
<i>Alternativ 1.</i>			
Fysikalisk-kemiska Institutionen, Uppsala.	Studium av polymerisationsprocessen. Fysikalisk-kemiska undersökningar av gummi. (Omfattar både svedopren och buna).	9 000: —	75 000: —
Forskningslaboratoriet LKB, Sthlm.	Studium av MVA processen. Analys och katalysatorsproblem vid butadien-tillverkning.	7 000: —	50 000: —
Svenska Gummi-forskningslaboratoriet, Uppsala.	Halvtekniska försök med butadien. Halvtekniska polymeriseringsförsök (svedopren och buna). Laboratieförsök på polymerisation. Gummiprovning.	18 000: —	20 000: —
SG—1, Ljungaverk.	Försöksarbeten i samband med driften. Allmänna halvtekniska försök.	5 000: —	80 000: —
	Totalt	39 000: —	225 000: —
<i>Alternativ 2.</i>			
Fysikalisk-kemiska Institutionen, Uppsala.	Lika med Alternativ 1.	9 000: —	75 000: —
Forskningslaboratoriet LKB, Sthlm.	Lika med Alternativ 1.	7 000: —	50 000: —
Svenska Gummi-forskningslaboratoriet, Uppsala.	Halvteknisk tillverkning av svedopren, i övrigt lika med Alternativ 1.	24 000: —	275 000: —
	Totalt	40 000: —	400 000: —

I en den 27 januari 1947 dagtecknad promemoria, vilken bifogats industri-kommissionens skrivelse den 29 januari 1947, berör gummiforskningskommittén mera ingående planerna för den närmaste tidens forskning på hithörande område. Kommittén framhåller här, att de kunskaper och erfarenheter, som erhöles genom en fortsatt drift och forskning beträffande syntetiskt gummi, indirekt bleve av största betydelse, samt fortsätter.

De problem av vetenskaplig och teknisk natur, som bearbetas i detta sammanhang äro av den art, att deras lösning i hög grad bidrar till utvecklingen av Sveriges kemiska industri, i synnerhet som denna i allt högre grad inriktas på organiska kemikalier, konsthartser och andra med gummifabriktionen besläktade tillverkningar.

I detta sammanhang vill kommittén även understryka att det med hänsyn till arbetets uppläggning vore önskvärt om såväl drift som forskning kunde planeras för en längre tidsperiod, förslagsvis 3—5 år. Det är i nuvarande situation svårt att behålla kvalificerad personal om ej anställning kan er-

bjudas för mer än ett år i taget. De långa leveranstiderna för apparatur av olika slag medför vidare att många viktiga problem ej kunna tagas till behandling inom den närmaste tiden.

I skrivelsen den 29 januari 1947 beräknar industrikommissionen kostnaden för gummiforskningen under budgetåret 1947/48, med tillämpning av alternativ I i promemorian den 30 oktober 1946, till $(12 \times 39\,000 + 225\,000 =)$ 693 000 kronor.

Industrikommissionens sistnämnda framställning utmynnar i förslag, dels att gummiforskning, även innefattande viss bunaforskning, skulle bedrivas under budgetåret 1947/48 i huvudsaklig överensstämmelse med det program, som framlagts av gummiforskningskommittén i promemorian den 30 oktober 1946, dels att tillverkning av svedopren skulle få bedrivas vid fabriken i Ljungaverk under så lång tid, som återstoden av till förfogande stående medel försloge eller omkring 11 månader, dels ock att kostnaderna för berörda forskning och drift skulle få täckas med anlitannde av de till cirka 1 550 000 kronor uppskattade medel, som beräknades vid utgången av budgetåret 1946/47 återstå av det å riksstaten för sistnämnda budgetår upptagna reservationsanslaget å 3 000 000 kronor till Tillverkning av syntetiskt gummi.

Över industrikommissionens nu berörda framställningar har utlåtande inhämtats från riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap.

I en till riksnämnden avgiven, den 13 februari 1947 dagtecknad promemoria ha ledamöterna i gummiforskningskommittén professorn The Svedberg och civilingenjören G. Philipson framlagt synpunkter på gummiforskningens organisation på längre sikt. Kostnaderna för dylik forskning beräknas här till 35 000 kronor för månad, varav 7 000 kronor upptagits för fysikalisk-kemiska institutionen, 22 000 kronor för svenska gummiforskningslaboratoriet och 6 000 kronor för LKB laboratoriet. I skrivelse till riksnämnden den 21 februari 1947 föreslå Svedberg och Philipson, att åt den fortsatta gummiforskningen från och med den 1 juli 1947 och för en tidrymd av 4 år beviljas anslag enligt följande:

Driftsanslag	35 000 kronor per månad
Engångsanslag för apparatur (avsett att förbrukas under budgetåret 1947/48)	200 000 kronor.

I sitt den 27 februari 1947 dagtecknade utlåtande upptager riksnämnden till en början frågan om möjligheterna att inom landet upprätta en ekonomiskt lönande tillverkning av syntetiskt gummi och anför härom:

Uppenbart är, att tillverkningen av svedopren numera, sedan importen av rågummi blivit fri, icke pakallas av försörjningsskäl, vilket även industrikommissionen understryker i sin framställning. I ett sådant läge blir givetvis frågan, huruvida uppehållandet av tillverkningen kan anses motiverad ur ekonomiska synpunkter, aktuell. Med hänsyn till det mycket betydande kapital — i runt tal 25 milj. kronor — som nedlagts i produktionen av sve-

dopren och den i anslutning därtill bedrivna gummiforskningen måste helt naturligt sistnämnda spörsmål tillmätas stor vikt. Därest utsikter finnas att inom en relativt nära framtid uppnå ett överskott vid ifrågavarande fabriktion för förräntning av en mera avsevärd del av det nedlagda kapitalet, tala otvivelaktigt starka skäl för att hålla tillverkningen i gång även om den under närmaste år skulle uppvisa underskott.

Av flera skäl är det mycket svårt att bedöma framtidsutsikterna för svedoprentillverkningen i Sverige. Driftskostnaderna äro i hög grad beroende av produktionens omfattning. Med utgående från den storlek som den hade under 1946 kunna kostnaderna nu beräknas till cirka 6 kronor 90 öre för kilogram. Priset å syntetiskt gummi av liknande slag utomlands, där sådant tillverkas, såsom t. ex. i Amerikas förenta stater (neopren) torde ligga mellan 2 kronor och 2 kronor 50 öre för kilogram. Priset å naturgummi och bunagummi ligger där avsevärt lägre. Svedopren eller neopren användes emellertid på grund av sin oljebeständighet för vissa speciella ändamål, varför priset därå kan hållas högre än priset å naturgummi eller bunagummi. Dylika speciella användningsområden för svedopren i Sverige är för närvarande av mycket ringa omfattning. Det har uppgivits att för dylika ändamål årligen skulle åtgå 50 å 60 ton. Under senaste år har visserligen framträtt behov av s. k. svedoprenlatex — en förprodukt till svedopren — för i huvudsak tillverkning av konstläder m. m. Försäljning av latex för nämnda ändamål börjades under senare halvåret 1946 och har hittills uppgått till 35 ton. Utsikterna i fortsättningen för avsättning av svedoprenlatex äro emellertid ovissa och i hög grad beroende av i vad mån export av ifrågavarande konstläder kan komma till stånd. Behovet kan sålunda komma att växla mellan några få ton upp till 25 å 35 ton i månaden. Vid försäljning av latex har uppnåtts ett pris av 3 kronor 20 öre för kilogram. Huruvida detta pris kan bibehållas i fortsättningen är dock ovisst. Även vid ett dylikt pris å latex skulle å försäljningen vid nuvarande produktionskostnader för latex, som uppgå till 6 kronor 50 öre för kilogram, uppstå en förlust av cirka 3 kronor 30 öre för kilogram. Visserligen har man goda skäl att räkna med att denna förlust kommer att minska — produktionskostnaderna vid framställningen av svedopren ha ständigt sjunkit, från 17 kronor under 1945 till 10 kronor 50 öre under 1946, och beräknas att vid samma produktion som under år 1946 komma att i juli 1947 utgöra 6 kronor 90 öre samt i juli 1948 6 kronor 10 öre, allt för kilogram räknat — men nämnden anser sig likväl — efter att hava i frågan överlagt med ledningen för tillverkningen av svedopren samt med representanter för forskarna på området — icke kunna grunda sitt bedömande av frågan om svedoprentillverkningens fortsatta bestånd på några förväntningar om att tillverkningen inom ej alltför avlägsen framtid skall bli löande.

Riksnämnden framhåller härefter, att såväl forskningen som tillverkningen beträffande svedopren för närvarande borde betraktas såsom beredskapsfrågor, och fortsätter:

Utgår man härifrån, vill riksnämnden till en början framhålla att frågan om erforderliga beredskapsåtgärder i fråga om landets framtida gummiförsörjning är ett mycket viktigt beredskapsspörsmål, till vilket riksnämnden ännu icke hunnit taga ställning i hela dess vidd, men som nämnden avser att med det snaraste behandla. Nämnden anser sig dock redan nu böra betona, att bland förberedelseåtgärderna på området lagring av rågummi och

gummiprodukter enligt nämndens mening måste tillmätas mycket stor vikt. Emellertid skulle otvivelaktigt landets beredskap på ett värdefullt sätt förstärkas, om vi ägde möjlighet att redan omedelbart efter inträdet av en kris av det slag varom här är fråga igångsätta tillverkning av syntetiskt gummi. Med hänsyn härtill är det givetvis önskvärt, att man redan under fredstid och lugna förhållanden skaffar sig de nödiga kunskaperna och erfarenheterna för igångsättande av en sådan tillverkning. Ur denna synpunkt är det helt visst av värde med fortsatt forskning på gummiområdet ävensom med en försöksdrift i fabriksmässig skala. Fördelarna därav måste emellertid vägas mot kostnaderna.

Efter att härefter hava berört ifrågavarande spørsmåls behandling vid 1946 års riksdag framhåller riksnämnden, att statsmakterna efter prövning av föreliggande beredskapsfråga ansett densamma vara av den vikt, att medel i angiven utsträckning borde ställas till förfogande för möjliggörande av en i begränsad omfattning bedriven fabriksmässig tillverkning av svedopren samt i anslutning härtill av viss vetenskaplig forsknings- och försöksverksamhet i syfte att därigenom ernå bättre kunskaper och erfarenheter på området. Riksnämnden fortsätter:

Enligt vad industrikommissionen i den remitterade framställningen upp-lyser, har emellertid den fabriksmässiga driften efter riksdagsbeslutet uppehållits i mindre omfattning än vad som förutsatts. I anledning härav beräknas vid kommande budgetårsskifte kvarstå odisponerat ett belopp av cirka 1 500 000 kronor. Delvis som en följd av den minskade omfattningen av verksamheten under innevarande budgetår torde vid dess utgång åtskilliga problem, som avsetts bli lösta under 1946 och första halvåret 1947, kvarstå olösta. Under sådana förhållanden synes det ligga närmast till hands att fortsätta verksamheten under 1947/48 i enlighet med tidigare uppgjord plan och inom ramen för anvisade medel, i vilket fall den i drift varande fabriken skulle upphöra med sin verksamhet i slutet av budgetåret.

Beträffande särskilt den vetenskapliga forsknings- och försöksverksamheten anför riksnämnden:

Riksnämnden anser sig för sin del kunna ansluta sig till uppfattningen om att den vetenskapliga forsknings- och försöksverksamheten i fråga om framställning av svedopren bör fortsättas jämväl någon tid efter utgången av budgetåret 1947/48. Åtskilliga forskningsproblem torde nämligen efter denna tidpunkt kvarstå olösta. Härtill kommer att enligt från sakkunnigt håll inhämtade upplysningar forskningen på motsvarande område utomlands under krigsåren fått stå tillbaka för behovet av att omedelbart få till stånd största möjliga produktion. Under senaste år har emellertid i utlandet påbörjats ett mycket intensivt forskningsarbete i syfte att söka förbättra tillverkningsmetoder m. m. vid framställning av syntetiskt gummi. För att vi skola vara i stånd att följa detta arbete samt undersöka i vad mån därvid utvunna resultat äro av betydelse för de svenska tillverkningsmetoderna är det givetvis önskvärt att den i vårt land hittills bedrivna vetenskapliga försöksverksamheten ej avslutas budgetårsskiftet 1947/48 utan får fortsätta någon tid därefter. Även det osäkra internationella läget talar för ett fortsättande tills vidare.

Riksnämnden hyser vidare den meningen, att ifrågavarande verksamhet ej bör fortsätta utan att en plan fastställs för densamma avseende en längre tid än ett år. I annat fall kan befaras, att de lämpligaste forskarkrafterna lämna arbetet. Den minsta tid som en sådan plan bör omfatta torde vara 3 år. En utsträckning av tiden för forskningsverksamheten torde emellertid böra medföra, att årskostnaderna för densamma väsentligt nedbringas under vad de varit de senaste åren. En forskningsverksamhet av det slag, varom här är fråga, kan dock icke bedrivas i alltför ringa omfattning. I så fall måste nämligen försöksverksamheten i halvstor skala upphöra, vilket innebär, att man väl kan få fram goda laboratoriemässiga resultat men saknar kännedom om på vad sätt dessa skola kunna omsättas vid drift i större skala. Detta gäller alldeles särskilt om fabriksmässig tillverkning av syntetiskt gummi icke sker, men även om sådan tillverkning fortsättes kräves försöksverksamhet, enligt vad erfarenheten givit vid handen. Nämnden har därför efter ingående överväganden kommit till den uppfattningen, att, därest man avser att bedriva en effektiv forskningsverksamhet beträffande framställning av syntetiskt gummi, kostnaderna härför ej kunna understiga 20 000 kronor för månad. Härtill komma utgifter för erforderlig apparatur m. m., vilka för de tre åren kunna beräknas till förslagsvis 80 000 kronor. Nämnden förutsätter härvid som självfallet, att den fastighet med tillhöriga byggnader vari gummiforskningslaboratoriet i Uppsala är inrymt även i fortsättningen kommer att kostnadsfritt ställas till förfogande av gummiindustrien.

Vad angår forskning rörande framställning av bunagummi anför riksnämnden:

I det förslag, som industrikommissionen framlagt om forskning under budgetåret 1947/48, innefattas även viss forskning rörande framställning av s. k. bunagummi med sprit som utgångsmaterial. För detta ändamål har ansetts erforderligt med en apparatur för fabriksmässig tillverkning av dylikt gummi. Kostnaderna, som äro av engångsnatur, uppskattas till cirka 200 000 kronor. Därjämte tillkomma de månatliga kostnaderna för ifrågavarande forskningsverksamhet, vilka beräknas ligga mellan 5 000 och 8 000 kronor.

Verkställda undersökningar hava emellertid givit vid handen, att ekonomiska förutsättningar för närvarande saknas för en fabriksmässig tillverkning av bunagummi här i Sverige. Då vidare de statsmedel som kunna påräknas för gummiforskning äro begränsade torde upptagande av forskning rörande framställning av buna medföra en inskränkning av forsknings- och försöksverksamheten beträffande tillverkning av svedopren. En dylik omläggning av gummiforskningen synes knappast vara att förorda ur beredskapssynpunkt. Även om, såsom framhållits, bunaforskningen kan bliva av viss betydelse för annan forskningsverksamhet på det kemiska området, där sprit användes som utgångsmaterial, lär detta förhållande dock ej vara tillräckligt skäl för att de medel, varom här är fråga, disponeras för forskning beträffande tillverkning av buna. Nämnden anser, att det i stället bör undersökas, om ej för sistnämnda ändamål behövliga medel kunna erhållas från den sprittillverkande industrien. Denna bör äga ett väsentligt intresse av den grundläggande forskningen beträffande spritens användbarhet för olika kemiska industrier.

Därvid har riksnämnden givetvis ej tagit någon ståndpunkt mot beredskapsåtgärder över huvud taget för att möjliggöra upptagande av tillverk-

ning av bunagummi i en ny kris av det slag, varom här är fråga. På detta område anser emellertid nämnden det böra i första hand undersökas, om sådana överenskommelser kunde uppnås med vederbörande i exempelvis Amerikas förenta stater att vi kunde åt oss förvärva rätten till deras tillverkningsmetoder och därmed även möjligheterna att kunna i fortsättningen fortlöpande följa de resultat som uppnås vid den fortsatta forskningen och tillverkningen på detta område. Underhandlingar om dylika överenskommelser böra därför upptagas på ett eller annat sätt. Frågan härom torde emellertid böra bli föremål för närmare övervägande av riksnämnden i samband med att övriga beredskapsspörsmål på gummiområdet dryftas.

Slutligen anför riksnämnden:

Disposition av de vid innevarande budgetårs slut icke förbrukade medel, vilka anvisats för tillverkning av svedopren och för gummiforskning, för fortsatt forskning i enlighet med ovan angivna plan torde medföra, att verksamheten vid gummifabriken i Ljungaverk icke kan bedrivas i fullt den omfattning som föreslås i industrikommissionens framställning. Ur beredskapsynpunkt torde ej heller alltför starka betänkligheter behöva möta mot en mindre inskränkning i denna verksamhet. Enligt vad man upplyst om från ledningen för fabriken har man redan uppnått att vid fabriken kan tillverkas svedopren, som är fullt användbart för tillverkning av bildäck. Man har även tidvis kunnat uppvisa utbytestal — vikten framställt gummi i förhållande till vikten förbrukad karbid — som i det närmaste överensstämmer med utbytestalen vid neoprenfabrikerna i Amerikas förenta stater. Vad man framför allt eftersträvar att vinna vid en fortsatt fabriksdrift är att få fram en jämnare och säkrare produktion, så att de topputbyten, som nu kunnat erhållas för kortare tid, utfås som medeltal för längre tid. Man har från fabriksledningens sida uttalat, att mycket goda förhoppningar föreligga att nå detta resultat, även om driften vid fabriken hålles i gång i något mindre omfattning än vad som förutsatts i industrikommissionens framställning. Mindre månatlig produktion än 15 ton har dock icke ansetts lämplig. Förlusterna härå beräknas av fabriksledningen under förutsättning av att större delen därav kan avsättas som latex, till något över 60 000 kronor i månaden. För fabriksens drift till förslagsvis den 1 april 1948 skulle sålunda under antagna förutsättningar — om man medräknar även kostnaderna för fabriksens konservering (maskinernas inoljande m. m.) — erfordras omkring 600 000 kronor. I detta belopp ingå också utgifterna för konstruktionsritningar, arbetsbeskrivningar m. m., som med ledning av gjorda erfarenheter böra utföras för att arkiveras och användas i händelse att tillverkning av svedopren skulle återupptagas. Enligt vad riksnämnden inhämtat har ock fabriksledningen i nyss angivet syfte gått i författning om att med ledning av vad man redan känner till utarbete konstruktioner för en eventuell ny fabrik. Nyssnämnda belopp, 600 000 kronor, synes med viss säkerhetsmarginal kunna inrymmas inom den antagna kostnadsramen. De sammanlagda utgifterna för driften av fabriken i Ljungaverk samt den vetenskapliga forsknings- och försöksverksamheten i enlighet med i det föregående angivna plan skulle uppgå till $600\ 000 + 3 \times 240\ 000 + 80\ 000 = 1\ 400\ 000$ kronor. Eventuellt återstående disponibla medel torde böra få användas för ändamål, varom här är fråga, enligt bestämmande av Kungl. Maj:t.

Nämnden hemställer på grund av det anförda, att riksdagens medgivande måtte inhämtas angående användning efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande i huvudsak i enlighet med vad riksnämnden i det föregående anført av de medel som anvisats för tillverkning av syntetiskt gummi och som ej den 1 juli 1947 förbrukats.

Byråingenjören i krigsmaterielverket Kronby, vilken såsom representant för generaldirektören och chefen för samma verk närvar vid ärendets slutbehandling i riksnämnden, anmälde därvid avvikande mening och anförde:

Enär försäljningen av den latex som tillverkas vid fabriken i Ljungaverk går med förlust, f. n. 60 000 kronor i månaden, och man icke kan räkna med högre försäljningspris, anser krigsmaterielverket att driften vid fabriken bör nedläggas. De medel som i sådant fall icke behöva tagas i anspråk för täckande av förlust vid försäljning av latex anser krigsmaterielverket böra användas för fortsatta forskning och konservering av fabriken i Ljungaverk. Därest vid den fortsatta forskningen sådant resultat skulle ha uppnåtts, att det anses lämpligt, att det prövas i större skala, böra de sålunda inbesparade medlen även kunna användas därför.

I skrivelse den 20 februari 1947 har *reservförrådsnämnden* anmält, att nämnden jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 19 oktober 1945 samt den 18 januari 1946 ävensom beslut av 1946 års riksdag inköpt 456 340 kilogram syntetiskt gummi (svedopren), som framställts vid gummifabrikerna i Ljungaverk, Stockvik och Uppsala, till ett genomsnittspris av 14 kronor för kilogram. Varan hade försålts till ett genomsnittspris av 1 krona 34 öre per kilogram, varigenom för nämnden uppstått en förlust av 5 774 055 kronor 90 öre. Reservförrådsnämnden framhåller, att denna förlust icke uppkommit i nämndens ordinarie verksamhet utan hänförde sig till inköp, som i prisreglerande syfte verkställdes enligt särskilt uppdrag av Kungl. Maj:t i samband med den under kristiden upptagna produktionen av vissa varor. Enligt nämndens åsikt borde förlusten täckas genom särskilda för ändamålet anvisade medel.

**Departements-
chefen.**

Till den med statsmakternas stöd sedan några år tillbaka bedrivna verksamheten beträffande syntetiskt gummi ha, såsom av det föregående framgår, hittills av statsmedel anvisats sammanlagt 19 894 000 kronor. Av de anvisade medlen ha tillhoppa 16 994 000 kronor upptagits å driftbudgeten eller, efter att från början ha haft form av anslag å kapitalbudgeten, täckts medelst avskrivningsanslag å driftbudgeten, medan ett belopp av sammanlagt 2 900 000 kronor alltså har karaktären av kapitalbudgetanslag. Av sistnämnda belopp har 750 000 kronor beräknats motsvara restvärde å den numera nedlagda gummifabriken i Stockvik och 850 000 kronor beräknats motsvara den 1 april 1945 vid gummifabrikerna befintligt råvarulager. Det återstående beloppet, 1 300 000 kronor, utgör rörelsekapital, som beviljades av 1945 års riksdag.

Under tiden 1 april 1945—30 juni 1946 har tillverkningen av syntetiskt gummi — däri inbegripet även forsknings- och försöksverksamhet rörande sådan tillverkning — finansierats på sådant sätt, att statens reservförrådsnämnd enligt uppdrag av Kungl. Maj:t inköpt de partier syntetiskt gummi, som tillverkats under angivna tid, till pris motsvarande tillverkningskostnaderna, inklusive kostnaderna för forsknings- och försöksverksamheten. Det sålunda inköpta gummit har därefter av reservförrådsnämnden försålts till det pris, som kunnat erhållas å marknaden, ett pris som varit avsevärt lägre än inköpspriset. Härigenom har reservförrådsnämnden gjort en förlust av i runt tal 5 775 000 kronor, vilket belopp uppenbarligen måste medräknas vid angivandet av de kostnader, som genom ifrågavarande tillverknings- och forskningsverksamhet åsamkats statsverket. Reservförrådsnämnden har hemställt, att särskilda medel måtte anvisas för täckande av denna förlust. Då reservförrådsnämndens inköps- och försäljningsverksamhet på förevarande område haft karaktären av en särskild form av statssubvention för tillverkning av syntetiskt gummi, vilken ligger helt vid sidan av reservförrådsnämndens ordinarie verksamhet, finner jag lämpligt, att förlusten täckes genom ett driftbudgetanslag. Jag får därför förorda, att å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln anvisas ett anslag av 5 775 000 kronor till Täckande av viss förlust hos reservförrådsnämnden.

När 1946 års riksdag anvisade ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor till Tillverkning av syntetiskt gummi angavs, att denna tillverkning borde fortsätta vid en av de båda fabrikena med halv produktion, varjämte vetenskaplig forskning på området borde bedrivas i viss omfattning. Driftskostnaderna vid fabriken beräknades därvid till omkring 2 150 000 kronor och kostnaden för forskning till 720 000 kronor, varjämte ett belopp av 130 000 kronor avsågs för avveckling av den fabrik, som skulle läggas ned och hållas i beredskap. De inkomster, som skulle inflyta genom försäljning av syntetiskt gummi, förutsattes skola tillföras anslaget såsom inkomst.

Enligt industrikommissionens uppgifter ha forskningskostnaderna och driftskostnaderna vid fabriken i Ljungaverk under senare halvåret 1946 uppgått till i runt tal 1 200 000 kronor. Under samma tid tillverkad svedopren har försålts för ett belopp av cirka 200 000 kronor, vartill kommer försäljningsinkomst från lagret i Stockvik om cirka 150 000 kronor. Nettokostnaderna för drift och forskning under första halvåret 1947 uppskattas till 1 150 000 kronor. Vid utgången av budgetåret 1946/47 skulle alltså å det av 1946 års riksdag beviljade anslaget kvarstå en reservation av omkring 1 000 000 kronor. Härutöver räknar kommissionen med, att av tidigare anvisade medel kvarstå oförbrukade omkring 550 000 kronor, varför till disposition för ifrågavarande ändamål skulle vid budgetårets slut förefinnas en behållning av i runt tal 1 550 000 kronor.

Industrikommissionens förslag innebär, att av nu nämnda överskott cirka

700 000 kronor skulle tagas i anspråk för utgifter för forsknings- och försöksverksamhet — inklusive kostnader å 225 000 kronor för anskaffande av viss ny apparatur, till större delen avsedd för forskning angående buna — samt att återstoden skulle få tagas i anspråk för fortsatt tillverkning av syntetiskt gummi vid fabriken i Ljungaverk under en tid av omkring 11 månader.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap uttalar sig i princip för en fortsättning under viss tid av såväl tillverkningen som forsknings- och försöksverksamheten. Nämnden anser emellertid sistnämnda verksamhet dels böra inskränkas till att avse med svedoprentillverkningen sammanhängande frågor, dels böra utsträckas till att avse en tid av tre år. Kostnaderna för forsknings- och försöksverksamheten under denna tid beräknas av riksnämnden till sammanlagt minst 800 000 kronor, däri inberäknat 80 000 kronor för anskaffande av ny apparatur. Fabriksdriften föreslås skola fortsättas till den 1 april 1948, varför beräknas en nettokostnad — inberäknat utgifterna för fabrikernas konservering samt för konstruktionsritningar, arbetsbeskrivningar m. m., som med ledning av gjorda erfarenheter borde utföras för att stå till förfogande vid ett eventuellt framtida återupptagande av svedoprentillverkningen — av omkring 600 000 kronor. Eventuellt återstående disponibla medel böra enligt riksnämnden få användas för ändamål, varom här är fråga, enligt bestämmande av Kungl. Maj:t.

Såsom riksnämnden framhållit synas utsikterna att här i landet uppnå en ekonomiskt lönande produktion av syntetiskt gummi vara mycket ovissa. Ett fortsatt uppehållande av driften vid gummifabriken i Ljungaverk kan därför icke grundas på några förväntningar härutinnan. Däremot är, såsom riksnämnden framhållit, en viss tids fortsättning av driften motiverad ur beredskapssynpunkt. Det var även dylika synpunkter, som ansågos tala för det anslag å 3 000 000 kronor, som för ändamålet beviljades av 1946 års riksdag. Man ville genom den fortsatta driften erhålla ett gynnsammare utgångsläge för återupptagande av tillverkningen, därest så skulle påfordras. Av olika skäl har tillverkningen under innevarande budgetår icke bedrivits i den omfattning som tidigare beräknats, varigenom å ena sidan vissa kostnadsbesparingar gjorts men å andra sidan ännu någon tids fortsättande av tillverkningen erfordras för vinnande av det nyss angivna syftet. Med hänsyn till att lösning av vissa ännu kvarstående problem på detta område synes kunna vinnas genom ännu någon tids fortsatt drift av berörda fabrik, finner jag mig böra medverka till att möjlighet till sådan fortsatt drift beredes i huvudsak i den omfattning, som riksnämnden föreslagit. Driften bör dock icke pågå längre än som kan anses oundgängligen nödvändigt för att lösa de problem, som anses böra vara klarlagda vid utarbetandet av beredskapsplanen för en eventuell framtida tillverkning av förevarande slag.

En fortsatt forsknings- och försöksverksamhet på ifrågavarande område torde såsom riksnämnden påpekat vara synnerligen betydelsefull ur bered-

skapssynpunkt. För att denna verksamhet skall erhålla nödig stadga synas garantier böra lämnas för att den skall kunna fortsätta under viss tid, förslagsvis tre år framåt. I likhet med riksnämnden vill jag förorda att forskningen inskränkes till sådana frågor som äro av betydelse för svedopren-tillverkningen, med utelämnande i detta sammanhang av bunaforskningen. Det torde böra tillkomma Kungl. Maj:t att fastställa plan för den fortsatta verksamheten.

Vad angår finansieringen framgår av det anförda, att omkring 1 550 000 kronor kunna antagas vid utgången av detta budgetår finnas disponibla för ändamålet. Då 1946 års riksdag vid anvisande av anslaget för innevarande budgetår endast tagit ställning till frågan om fortsättande av forskningen och tillverkningen under samma budgetår, har jag ansett frågan om ianspråktagande av förenämnda medel för fortsatt forskning och tillverkning böra underställas riksdagen. Härvid finner jag mig böra erinra om att av de anslag på kapitalbudgeten, som vid olika tillfällen anvisats av tidigare riksdagar, sammanlagt 2 900 000 kronor, varken blivit täckta genom avskrivningsanslag eller återbetalade till riksgäldskontoret. Det torde därför bliva nödvändigt att reglera uppkomna kapitalförluster genom avskrivningsanslag å driftbudgeten. Med förslag i sådant hänseende torde emellertid böra anstå till dess tillverkningen av syntetiskt gummi avslutats och översikt av då återstående tillgångar kunna erhållas.

Mot de av riksnämnden i förevarande sammanhang framlagda beräkningarna och framförda synpunkterna har jag i övrigt intet att erinra.

Jag finner mig alltså böra tillstyrka, att den reservation, som vid utgången av innevarande budgetår kan föreligga å det av 1946 års riksdag anvisade anslaget till Tillverkning av syntetiskt gummi, må användas för fortsatt tillverkning av dylikt gummi samt för fortsatt forsknings- och försöksverksamhet på förevarande område i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksnämnden föreslagit.

2. Täckande av vissa förluster på reservförrådsnämndens verksamhet.

I propositionen nr 36 till 1939 års urtima riksdag angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m. framhöll föredragande departementschefen bl. a., att i vissa fall en försäljning av lagrade varor till lägre pris än dagspriset, dock lägst självkostnadspriset, kunde tänkas ifrågakomma av prispolitiska skäl. Försäljningssumman bleve därvid otillräcklig för ett vidmakthållande av lagren och innefattade icke heller en kapitalvinst, som tilläte nedskrivning av de nyinköpta varorna till det ursprungliga självkostnadspriset. I dessa fall nåddes ett ur finansiell synpunkt tillfredsställande resultat, om man tillämpade principen, att täckning på driftbudgeten omedelbart anvisades för det belopp, varmed köpeskillingen understeg det beräknade dagsvärdet av det försålda lagret. Erforderliga täckningsmedel borde

få utgå av det å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. uppförda anslaget till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder.

Genom beslut den 3 oktober 1941 ålade Kungl. Maj:t statens reservförrådsnämnd att till Kungl. Maj:t inkomma med uppgift dels efter utgången av varje budgetår om den minskning i inkomster, som uppstått genom att nämnden i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter vid försäljning av varor tillämpat priser, understigande gällande marknadspriser å vederbörande varuslag, dels ock månadsvis om verkställda inköp och därvid betingade inköpspriser samt om gällande marknadspris inom Sverige för de inköpta varorna. Tillika förklarade Kungl. Maj:t sig vilja med stöd av sådana uppgifter årligen till prövning upptaga frågan om anvisande av medel från driftbudgetanslag för ersättning av den inkomstminskning, som uppkommit på grund av försäljningar under gällande marknadspris eller under erlagda inköpspris.

I sin under punkt 1 omförmälda skrivelse av den 20 februari 1947 har statens reservförrådsnämnd hemställt om medel för täckande av vissa förluster å sin verksamhet. Nämnden anger här, att dessa förluster icke uppkommit i nämndens ordinarie verksamhet utan samtliga hänförde sig till inköp eller betalningar, som nämnden i prisreglerande syfte verkställt enligt särskilda uppdrag av Kungl. Maj:t i sammanhang med under kristiden upptagen eller utvidgad inhemsk produktion av vissa varor. Nämnden anför, att i likhet med vad som förut skett beträffande dylika förluster, senast för räkenskapsåret 1944/45, dessa förluster borde täckas genom särskilda för ändamålet anvisade medel.

Ifrågavarande förluster, vilka i reservförrådsnämndens skrivelse redovisas för varje varuslag för sig, äro till största delen sådana, där nämnden i prisreglerande eller produktionsstödande syfte på särskilt uppdrag av Kungl. Maj:t inköpt varor och därefter med Kungl. Maj:ts bemyndigande försålt dem till pris, som kunnat erhållas, även om detta pris understigit nämndens självkostnadspris. Frågan om täckande av reservförrådsnämndens förlust vid försäljning av inom landet tillverkat syntetiskt gummi har behandlats under punkt 1. Beträffande övriga till ifrågavarande kategori hörande förluster må följande anföras.

a) *Aluminium*. Reservförrådsnämnden har, jämlikt bemyndiganden av Kungl. Maj:t i beslut den 9 oktober 1942 och den 4 februari 1944 inköpt vissa partier aluminium från Svenska aloxidverken aktiebolag och aktiebolaget Svenska aluminiumkompaniet till ett pris av för vissa partier 4 kronor 20 öre för kilogram och för andra partier 4 kronor 55 öre för kilogram. Genom försäljning av aluminium av dessa partier har reservförrådsnämnden under räkenskapsåret 1944/45 gjort en förlust å 1 425 516 kronor 04 öre, vilken förlust täckts ur det av 1946 års riksdag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisade anslaget å 2 084 000 kronor till Täck-

kande av vissa förluster å statens reservförrådsnämnds verksamhet under räkenskapsåret 1944/45.

I sin nu förevarande skrivelse anför reservförrådsnämnden, att nämndens totala lager av aluminium den 1 juli 1945 uppgått till i avrundat tal 3 434 ton, varav 1 506 ton inköpts före kriget till ett pris av i runt tal 1 krona 80 öre för kilogram. Självkostnaderna för lagret hade utgjort 12 720 129 kronor 91 öre eller cirka 3 kronor 70 öre för kilogram. Under räkenskapsåret 1945/46 hade försålts sammanlagt 1 049 037 kilogram aluminium till ett genomsnittspris av 2 kronor 02 öre per kilogram. Nämndens förlust å ifrågasvarande försäljning uppginge, därest nyss angivna medelinköpspris för importerat och inhemskt aluminium lades till grund för beräkningen, till 1 762 382 kronor 23 öre.

b) *Elektrotackjärn*. Genom beslut den 9 juni 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att under år 1944 i samråd med statens industrikommission inköpa intill 35 000 ton koks-, elektro- och träkolstackjärn av årets svenska tillverkning.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att av det inhemska elektrotackjärn, som nämnden inköpt på grund av beslutet av den 9 juni 1944, nämnden den 1 juli 1945 haft i lager 860 ton till ett självkostnadspris av 190 kronor 62 öre för ton. Vid försäljning av detta tackjärn till marknadspris i Sverige, 179 kronor per ton, hade för nämnden uppstått en förlust av 9 995 kronor 06 öre.

c) *Koppar*. Genom beslut den 2 november 1944 och den 19 januari 1945 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att inköpa vissa kvantiteter koppar, framställd ur från Finland importerad kopparslig.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden på grund av sagda uppdrag inköpt sammanlagt 6 793 966 kilogram koppar till ett pris av 1 krona 84 öre för kilogram. Vid försäljning hade nämnden erhållit ett genomsnittspris av 1 krona 25 öre för kilogram, varvid för nämnden uppstått en förlust av sammanlagt 3 988 058 kronor.

d) *Zink*. Genom beslut den 16 april 1943 och den 8 december 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att inköpa de kvantiteter zink, till vilka enligt av industrikommissionen för Kungl. Maj:t och kronan med Trollhättans elektrotermiska aktiebolag och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag ingångna produktionsavtal kronan bleve skyldig anskaffa köpare.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden på grund av dessa uppdrag inköpt sammanlagt 4 081 171 kilogram zink till ett medelinköpspris av cirka 1 krona 15 öre för kilogram. Härav hade nämnden intill utgången av räkenskapsåret 1945/46 sålt 1 327 822 kilogram till ett genomsnittspris av omkring 1 krona 05 öre för kilogram, varigenom för nämnden uppstått en förlust av 122 970 kronor.

e) *Gjutna muffrör*. Genom beslut den 26 maj 1944 uppdrog Kungl. Maj:t

åt reservförrådsnämnden att inköpa de kvantiteter gjutna muffrör, vartill enligt av industrikommissionen för Kungl. Maj:t och kronan med vissa företag ingångna produktionsavtal kronan kunde bli skyldig anvisa köpare.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden på grund av detta uppdrag under räkenskapsåret 1945/46 inköpt 4 954 meter gjutna muffrör av olika dimensioner till ett pris av sammanlagt 408 673 kronor. Av detta parti hade under samma räkenskapsår avsättning kunnat vinnas allenast för 650 meter rör till ett försäljningsvärde av 32 199 kronor 64 öre. Å denna försäljning hade nämnden gjort en förlust av 7 812 kronor 38 öre.

f) *Nickel och nickelsulfat*. Genom beslut den 8 oktober 1943 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att inköpa de kvantiteter nickel och nickelsulfat, till vilka enligt ett av industrikommissionen för Kungl. Maj:t och kronan med Bolidens gruvaktiebolag ingånget produktionsavtal kronan kunde bli skyldig anskaffa köpare.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden den 1 juli 1945 haft i lager 407 163 kilogram nickel, som nämnden på grund av ifrågavarande uppdrag inköpt från gruvaktiebolaget. Under räkenskapsåret 1945/46 hade nämnden från bolaget inköpt ytterligare 285 991 kilogram. Nämndens självkostnadspris för dessa nickelpartier hade utgjort 14 kronor 43 öre för kilogram. Under sistnämnda räkenskapsår hade nämnden sålt 132 351 kilogram nickel till ett pris av 6 kronor 84 öre för kilogram, varigenom uppstått en förlust av 1 004 043 kronor. — Vidare hade nämnden på grund av samma uppdrag inköpt 38 775 kilogram nickelsulfat till ett pris av 3 kronor 06 öre för kilogram. Varan hade försålts till ett pris av 1 krona 38 öre för kilogram, varvid för nämnden uppstått en förlust av 65 444 kronor 39 öre.

g) *Fenol*. Genom beslut den 27 februari 1942 bemyndigade Kungl. Maj:t reservförrådsnämnden att till pris, som fastställdes av statens priskontrollnämnd, i lagringssyfte från Stockholms gasverk inköpa en myckenhet renfenol, som motsvarade 100 ton råfenol.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden den 1 juli 1945 haft i lager ett parti om 5 204,5 kilogram fenol, vilket jämlikt ifrågavarande bemyndigande inköpts till ett pris av 4 kronor 66 öre för kilogram. Partiet hade försålts till marknadspriset i Sverige, 3 kronor 20 öre för kilogram, varvid för nämnden uppstått en förlust av 7 590 kronor 65 öre.

h) *Skifferbensin*. Genom beslut den 11 februari 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att efter anvisning av statens bränstekommission *dels* från Svenska skifferoljeaktiebolaget inköpa de kvantiteter bilbensin, motorfotogen och motorbrännolja, som icke av bolaget försåldes till försvarsväsendet eller annan köpare, *dels ock* försälja de sålunda inköpta varorna till försvarsväsendet eller annan av bränstekommissionen anvisad köpare.

I sin förevarande skrivelse anför reservförrådsnämnden, att nämnden på grund av uppdraget inköpt 4 727 594 liter skifferbensin till ett självkostnadspris — efter avdrag av från bränslekommissionen erhållna clearingmedel — av cirka 64 öre för liter. Av den inköpta kvantiteten hade nämnden sålt 2 172 346 liter till ett genomsnittspris av cirka 38 öre för liter, varvid för nämnden uppstått en förlust av 568 334 kronor 26 öre.

i) *Bensol*. Genom ett flertal olika beslut har Kungl. Maj:t bemyndigat reservförrådsnämnden att inköpa vissa kvantiteter inom landet tillverkad bensol.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden på grund av dessa bemyndiganden inköpt sammanlagt 6 767 852 liter bensol till ett genomsnittspris av cirka 63 öre för liter. Denna kvantitet hade sedermera sålts, och vid försäljning hade erhållits ett genomsnittspris av 25 öre för liter, varvid uppstått en förlust för nämnden av 2 583 490 kronor 13 öre.

j) *Skattefri sprit*. Genom ett flertal särskilda beslut, senast den 25 september 1942, har Kungl. Maj:t uppdragit åt reservförrådsnämnden att från aktiebolaget Vin- & spritcentralen inköpa och omhändertaga de kvantiteter skattefri sprit, som bolaget hembjöd åt nämnden, samt tillika föreskrivit, att nämnden skulle vid uppkommande behov, med iakttagande av för bolagets försäljningsverksamhet gällande föreskrifter och efter bränslekommissionens anvisningar, till försvarsväsendet, till importör eller tillverkare av bensin eller till annan av bränslekommissionen anvisad köpare för motor-drift avyttra den av nämnden lagrade spriten.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden i anledning av ifrågavarande uppdrag inköpt sammanlagt 13 641 582 liter skattefri sprit till ett genomsnittligt pris av cirka 87 öre per liter. Vid försäljning av partiet hade erhållits ett genomsnittspris av cirka 73 öre per liter, varvid uppstått en förlust av 1 937 192 kronor.

k) *Trätjärprodukter*. Genom ett flertal särskilda beslut har Kungl. Maj:t uppdragit åt reservförrådsnämnden att inköpa de kvantiteter trätjärprodukter, vilka enligt vissa av bränslekommissionen för Kungl. Maj:t och kronan ingångna produktionsavtal kunde behöva inlösas av kronan.

I sin förevarande skrivelse uppger reservförrådsnämnden, att nämnden på grund av dessa uppdrag inköpt 66 415 ton stubbtjära och 8 135 ton blandvedstjära samt att nämnden med stöd av särskilda Kungl. Maj:ts beslut låtit omarbeta en del av ifrågavarande tjärprodukter till smörjoljor, fiskebåtsbränsle m. m. I likvid för tjärorna och för bearbetning av desamma hade utbetalats 70 655 624 kronor 10 öre. Vid försäljning av produkterna hade influtit 55 608 611 kronor 16 öre, varigenom för nämnden uppstått en förlust å 15 047 012 kronor 94 öre. Av denna förlust hade 9 445 264 kronor 99 öre täckts av medel, som erhållits från industrikommissionens clearingkassa för smörjmedel. Nämndens kvarstående förlust utgjorde 5 601 747 kronor 95 öre.

l) *Kalciumklorid*. Genom beslut den 4 februari 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att till ett pris av 160 kronor per ton, ab fabrik, från Elektrokemiska aktiebolaget och Uddeholms aktiebolag inköpa före den 15 juli 1945 producerad kalciumklorid, dock högst 9 000 ton respektive 10 000 ton, varjämte Kungl. Maj:t bemyndigat reservförrådsnämnden att till lägst gällande marknadspris försälja de partier kalciumklorid, som sålunda skulle inköpas.

I sin förevarande framställning uppger reservförrådsnämnden, att nämnden jämlikt uppdraget inköpt sammanlagt 9 251 ton kalciumklorid samt att härav 9 161,15 ton försålts till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till ett pris, som av Kungl. Maj:t genom beslut den 29 november 1946 bestämts till 150 kronor för ton. Härigenom hade för nämnden uppstått en förlust av 91 611 kronor 50 öre.

m) *Pappersskördegarn*. Genom beslut den 15 oktober 1943 uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att efter anvisning av industrikommissionen inköpa de kvantiteter pappersskördegarn, till vilka kronan på grund av vissa av industrikommissionen ingångna produktionsavtal kunde bliva skyldig anskaffa köpare.

I sin förevarande framställning uppger reservförrådsnämnden, att nämnden på grund av detta uppdrag inköpt 479 482 kilogram pappersskördegarn, att vid försäljning av partiet uppstått ett underskott å 63 386 kronor 21 öre samt att av detta belopp 61 894 kronor 20 öre täckts genom industrikommissionen, varför det återstode att täcka en förlust av 1 492 kronor 01 öre.

Utöver nu angivna förluster begär reservförrådsnämnden täckning för vissa förluster av något annan karaktär. Härom må följande anföras.

1. Sedan industrikommissionen för Kungl. Maj:t och kronan den 10 april 1945 med aktiebolaget Svenskt konstsilke träffat avtal om framställning av konstsilke och tvinning av detsamma till bilcordgarn, bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 12 april 1946 kommissionen att med bolaget träffa ett tilläggsavtal av innebörd bl. a., att den i det tidigare avtalet omförmälda produktionen tills vidare skulle upphöra, i samband varmed till bolaget skulle utbetalas vissa ersättningsbelopp om tillhoppa 176 000 kronor. Samtidigt uppdrog Kungl. Maj:t åt reservförrådsnämnden att till bolaget utbetala omförmälda ersättningsbelopp.

I sin nu förevarande skrivelse hemställer reservförrådsnämnden om täckning av detta belopp.

2. Genom beslut den 6 juli 1945 förordnade Kungl. Maj:t om viss reglering genom reservförrådsnämndens försorg av marknadspriserna på aluminium och aluminiumprodukter, varvid Kungl. Maj:t *dels* bestämde, att prisregleringen skulle omfatta varor av ifrågavarande slag, som efter regleringens början infördes till landet eller här tillverkades, *dels* förklarade, att med prisregleringen skulle åsyftas en utjämning av priserna mellan importerade

varor och varor, som tillverkades inom landet, *dels ock* bemyndigade statens industrikommission att meddela föreskrifter om att, därest av industrikommissionen och statens priskontrollnämnd för importör eller tillverkare av ifrågavarande varuslag bestämt självkostnadspris understege det avräkningspris, som nämnden efter samråd med kommissionen fastställt, importören respektive tillverkaren skulle vara skyldig att till reservförrådsnämnden inbetala skillnaden samt att, därest nämnda självkostnadspris överstege avräkningspriset, importören respektive tillverkaren skulle vara berättigad att, i den mån medel härför funnes tillgängliga, från reservförrådsnämnden utbekomma gottgörelse. Ytterligare bemyndigade Kungl. Maj:t reservförrådsnämnden *dels* att såsom förlagskapital för prisregleringens genomförande i mån av behov förskottsvis använda ett belopp av 200 000 kronor av medel, som ställts till nämndens förfogande från det å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket uppförda investeringsanslaget till Förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m., *dels ock* att uppbära avgifter och verkställa utbetalning, varom ovan sagts. Slutligen föreskrev Kungl. Maj:t, att till reservförrådsnämnden i anledning av ifrågavarande prisregleringsförfarande inflytande medel skulle bokföras för sig samt att vid prisregleringens upphörande inestående medel skulle i första hand användas för täckning av de belopp, som kunde hava tagits i anspråk såsom förlagskapital, samt i övrigt disponeras på sätt Kungl. Maj:t, efter förslag av industrikommissionen och priskontrollnämnden, framdeles ville bestämma.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 15 februari 1946 förordnat, att ifrågavarande reglering skulle upphöra att gälla från och med den 20 februari 1946, har reservförrådsnämnden med skrivelse den 23 maj 1946 avgivit slutredovisning beträffande regleringen. Av denna redovisning framgår, att inbetalningarna uppgått till 1 194 404 kronor 44 öre, att de utbetalningar, som verkställts eller skola verkställas, utgjorde 1 452 014 kronor 64 öre samt att alltså ett underskott å 257 610 kronor 20 öre uppstått å regleringen. Reservförrådsnämnden har i skrivelsen hemställt, att sist berörda belopp måtte ställas till nämndens förfogande för täckande av underskottet.

I nu förevarande skrivelse återupptager reservförrådsnämnden sin begäran om medel för underskottets täckande.

De i det föregående angivna förlusterna uppgå till sammanlagt (1 762 382: 23 + 9 995: 06 + 3 988 058 + 122 970 + 7 812: 38 + 1 004 043 + 65 444: 39 + 7 590: 65 + 568 334: 26 + 2 583 490: 13 + 1 937 192 + 5 601 747: 95 + 91 611: 50 + 1 492: 01 + 176 000 + 257 610: 20 =) 18 185 773 kronor 76 öre eller i runt tal 18 186 000 kronor.

De flesta av de förluster, vilka reservförrådsnämnden i det föregående redovisat, ha uppkommit därigenom, att sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt reservförrådsnämnden att i prisutjämnande eller produktionsstödjande syfte verkställa inköp av vissa varor till pris motsvarande produktionskostnaderna,

Departements-
chefen.

varorna sedermera utförsålt till pris som understigit inköpspriset. I två fall ha de redovisade förlusterna annan karaktär. I det ena fallet har reservförrådsnämnden på uppdrag av Kungl. Maj:t till ett företag utbetalat ersättning för att viss tillverkning av konstsilke för bilcordgarn, varom industrikommissionen träffat avtal med företaget, tillsvidare skulle avbrytas. Denna utbetalning har ansetts kunna åläggas reservförrådsnämnden, enär, därest avbrott av tillverkningen icke skulle ha ägt rum, reservförrådsnämnden torde blivit pliktig inlösa tillverkade produkter och därefter nödsakad utförsälja dem till pris, understigande självkostnadspriset. Det andra fallet innefattar underskott å en av reservförrådsnämnden handhavd prisreglering å aluminium och aluminiumprodukter, som vid upphörandet den 20 februari 1946 visat underskott. Jämväl detta underskott torde lämpligen böra regleras i samma ordning som de övriga förlusterna.

Tidigare ha förluster av ifrågavarande slag täckts genom att medel anvisats från det å förskottsstat upptagna anslaget till pris- och handelsreglerande åtgärder eller — såsom skett beträffande de under budgetåret 1944/45 uppkomna förlusterna — från särskilt anslag för ändamålet å driftbudgeten.

Emellertid framgår av reservförrådsnämndens sista bokslut, att avsevärt överskott uppstått å nämndens verksamhet. Bokslutet utvisar nämligen, att, om inneliggande varulager, för vilket anges ett förkrigsvärde av omkring 65 000 000 kronor, nedskrivs till 0, en odisponerad reserv återstår av omkring 48 000 000 kronor. Med hänsyn härtill synes det lämpligt att man, i stället för att belasta driftbudgeten med ett särskilt anslag för täckande av förlusterna, för ändamålet tager i anspråk erforderlig del av berörda odisponerade reserv. Någon risk för att reservförrådsnämnden härigenom skulle komma att icke hava tillräckliga medel för fullföljande av sina egentliga uppgifter torde icke förefinnas.

I detta sammanhang må anmärkas, att i samband med den omläggning av grunderna för finansieringen av reservförrådsnämndens verksamhet, varom beslut fattades av 1946 års riksdag (riksdagens skrivelse 1946: 460), samtliga riksgäldskontorets tidigare fordringar mot nämnden i form av anslag eller förskott blivit reglerade samt att den av samma riksdag beviljade rörliga krediten å 100 000 000 kronor hittills icke behövt tagas i anspråk.

Departementschefens hemställan.

På grund av det anförda hemställer föredragande departementschefen att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vid utgången av budgetåret 1946/47 förefintlig reservation å det å riksstaten för samma budgetår under elfte huvudtiteln anvisade reservationsanslaget till Till-

verkning av syntetiskt gummi må användas för fortsatt tillverkning av dylikt gummi samt vetenskaplig forsknings- och försöksverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats;

dels till Täckande av viss förlust hos statens reservförrådsnämnd å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av kronor 5 775 000;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela föreskrift om att i det föregående angivna förluster å reservförrådsnämndens verksamhet å tillhopa omkring 18 186 000 kronor skola läckas ur förefintligt överskott å verksamheten i övrigt.

Med bifall till denna av statsrådet övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Curt Nordwall.

luns tryckeri, Esselte ab. Stockholm 1917
716427